

VLAJKO BEGOVIĆ

Storilnost dela v nekaterih

Uredništvo »Naše skupnosti« je zaprosilo tovariša Vlajka Begovića, ki je kot član delegacije SZDLJ potovel na Norveško, Dansko, Nizozemsko in v Belgijo, da bi za naše države podal nekaj svojih opazanj s te poti. Tovariš Vlajko Begović se je odzval na šemu povabilu in napisal za »Naše skupnosti« primerjalni članek o produktivnosti dela v teh državah in pri nas. Članek objavljamo v celoti.

1. Storilnost dela kot osnovni gospodarski in družbeni problem

Ce se človek malo bolj poznamo z gospodarske probleme ekonomsko razvijenih držav, bo opazil, da je povečanje storilnosti dela danes v njihovem gospodarskem življenju pravzaprav glavni problem. Podjetja, gospodarske organizacije, znanstvene ustanove in zlasti inštituti, sindikati, zadruge, ekonomisti in tehniki vsi se vztrajno trudijo, da bi povečali storilnosti dela. V večini podjetij se posebni strokovnjaki, dostikrat pa tudi oddelki, ki se posebej ukvarjajo s temi vprašanji. Najrazličnejša ekonomika, tehnična in družbena vprašanja — investicije, organizacija in pogoj delja, seljanje kadrov, mednarodni gospodarski odnosi, sistem plač in nagrad, gospodarski ukrepi in spremembe gospodarskem sistemu itd., vse to proučujejo s stališča storilnosti dela.

Ko smo kot delegati SZDLJ bili na Norveškem, Dansku, Nizozemskem in v Belgiji, smo imeli priljubljenost videti aktivnost teh držav na tem področju. Te države nimajo velikih naravnih bogastev (razen nekaj izjem), niti posebno ugodnih podnebnih pogojev, pa vendar so razvile svoje proizvodnje in dvigne storilnost dela na veliko višino. Ker nimajo izdelanih podatkov, da bi primerjali storilnost dela po posameznih panogah ali proizvodnji posameznih proizvodov, lahko samo primerjamo narodni dohodek naše države z dohodom teh držav, pa bomo videli, da imajo pri njih do štiri in nadaljnje večji narodni dohodek na prebivalca kakor pri nas, kar vsekakor kaže mnogo večjo storilnost dela.

Storilnost dela je odvisna od mnogih činiteljev. Sem spadajo razen naravnih pogojev ali naravnih bogastev, predvsem razvitost tehnike, organizacija dela, kvalifikacija, spretnost in delovne navade proizvajalcev itd., kar je vse rezultat zgodovinskega razvoja teh narodov. Ne bomo primerjali vseh činiteljev v naši državi z istimi činitelji drugih držav, kar bi nam sicer lahko popolnoma pojasnilo razlike v stopnjah storilnosti dela. Zaustavili se bomo samo na nekaterih pogojih, ki po svoji strani vzpostavljajo in navajajo gospodarstvo teh držav v stalnemu povečanju storilnosti dela.

Za te države bi stagnacija ali zaustavljanje razvoja storilnosti dela imelo hude posledice za celotno gospodarstvo. To bi bilo izgubo konkurenčne sposobnosti na svetovnem trgu in obstoju raznih »luknenj«. Razloge za to so treba iskati predvsem v konkretnem gospodarskem položaju, ki se ga ustvarijo relativno za delo potrešeno v procesu proizvodnje. V takem položaju lahko dosežemo znjnanje stroškov same z racionalnim izkorisčanjem gospodarskih sistemov. Sistem delavskih svetov, samoupravljanje, združevanje gospodarskih podjetij v zbornice in podobno, sam po sebi ustvarja pogoje za hitrejši razvoj storilnosti dela, in s takim sistemom lahko dobitimo gospodarsko bolj razvite države. Druga stvar je nedograjenost tega sistema in storilnost lahko meri s potrebnim delom, pa se ne strinjajo tudi včasih ekonomistov strinjajo, da je treba storilnost meriti konkretno. Tu pride do precej velikih razlik v glediščih. Kaže da ni moč določiti nekega enotnega in točnega konkretnega merila storilnosti dela za posamezna gospodarska področja in panoge, temveč da je treba določiti tako merilo za vsako vrsto proizvodnje. V procesu proizvodnje pa se troši tudi predmet dela in sredstva dela, kar predstavlja že prej potrešeno delo pri proizvodnji suravin, energije, pomožnega materiala in opreme. Tu gre za storilnost dela v ožjem smislu.

Posebno pozornost posvečajo sistemom plač in nagravjanju s stališča storilnosti dela. Privatni kapitalist dobiva iz dohodka vsekakor svoj del — profit. Tisti del profitu, ki ga uporablja za investicije in racionalizacijo podjetja, je relativno malo obdavljen, medtem ko je del profitu, ki ga kapitalist uporabi za osebne potrebe, obdavljen z zelo močno progresijo. Tisti del dohodka, ki preostane pro-

izvajalcem, delijo po pravilu po storjenem delu. Bojujejo se proti težnjam nivovaljenje, kar tudi proti pojavitvi nepotizma (sprijemanje družine in sorodnikov na delovna mesta in funkcije, za katere niso sposobni), ker to tudi moti razvoj storilnosti dela.

Za te države je posebno pomembna velika odvisnost od zunanjega trga. Vrednost njihovega izvoza predstavlja 35 do 50 % vrednosti narodnega bruto proizvoda. Približno tolikšna je tudi velikost uvoza. Od uvoza ni odvisna samo industrija, temveč deloma tudi kmetijstvo, predvsem pa živilnorednja. Te male države, s tako obilnim uvozom in izvozom, naletijo na svetovnem trgu na konkurenčno borbo z državami, ki imajo zelo visoko storilnost dela, kot so Nemčija, Velika Britanija in ZDA. Zato pa zanesimo posmeh pospeševanje proizvodnje in dviganje storilnosti dela v prva vrsta materialno zainteresirani za rezultate tega dviganja.

NAŠE SLABOSTI IN MOŽNOSTI

Vsekakor ne moremo delati šemantičnih primerjav med gospodarskimi problemi raznih držav, ki so na različnih stopnjah razvoja in imajo različne gospodarske sisteme, zlasti kadar gre za države, ki so zlahka skupnost plačuje, da bi omogočila izvoz, se dejansko izvoz dela narodnega dohodka, ki ga plačamo v inozemstvu in pojasnilo, da bi nam postali jasni naši problemi.

Zivilenski standard je v teh državah precej visok. To pa pomeni, da je delovna moč zelo draga in predstavlja važno poslovno sredstvo v proizvodnih stroških. Delavski razred ima močno organizacije in krepske pozicije v družbi in zato ne dopušča znižanja plač, temveč zahteva stalno povečanje realne plače. V takem položaju lahko dosežemo znjnanje stroškov same z racionalnim izkorisčanjem gospodarskih sistemov. Sistem delavskih svetov, samoupravljanje, združevanje gospodarskih podjetij v zbornice in podobno, sam po sebi ustvarja pogoje za hitrejši razvoj storilnosti dela, in s takim sistemom lahko dobitimo gospodarsko bolj razvite države. Druga stvar je nedograjenost tega sistema in storilnost lahko meri s potrebnim delom (uro dela za določeno periodo). Tu gre vsekakor v prvi vrsti za delo potrešeno v procesu proizvodnje. V procesu proizvodnje pa se troši tudi predmet dela in sredstva dela, kar predstavlja že prej potrešeno delo pri proizvodnji suravin, energije, pomožnega materiala in opreme. Tu gre za storilnost dela v ožjem smislu.

Za te države bi stagnacija ali zaustavljanje razvoja storilnosti dela imelo hude posledice za celotno gospodarstvo. To bi bilo izgubo konkurenčne sposobnosti na svetovnem trgu in obstoju raznih »luknenj«. Razloge za to so treba iskati predvsem v konkretnem gospodarskem položaju, ki se ga ustvarijo relativno za delo potrešeno v procesu proizvodnje. V takem položaju lahko dosežemo znjnanje stroškov same z racionalnim izkorisčanjem gospodarskih sistemov, ki se ga ustvarijo relativno velike investicije v dobrobitno strukturo, napeta razdelitev narodnega dohodka, prevlaka obremenitev gospodarstva z raznim negospodarskim izdelki in ostanki starega administrativnega gledanja na gospodarstvo. Vse to ovira, da bi posamezni činitelji stimulacije za hitrejši dviganje storilnosti dela lahko prišli do izraza.

Nedograjenost sistema in posebno spremembe inštrumentov ter zakonskih predpisov, in ne-stabilnost pogojev poslovanja v teh državah imajo predvsem že dobro vpljanje gospodarski sistem, ki ga je sicer treba sledno prilagovati novim pogojem v državi in na zunanjem trgu, kar zahteva dobiti študijskega dela. V tem pogledu izdajajo ukrepe oprezzo in postopoma. Podjetja imajo lahko v teh okoliščinah stalne pogoje poslovanja, lahko sestavijo točne kalkulacije, izdelu-

sploh, otežko pa je uvajanje točnejših kalkulacij, zlasti pa dolgoročnih programov poslovanja in investiranja. Podjetja dela na kraju obdobja, brez daljših perspektiv, pa se to negativno odraža na borbo za povečanje storilnosti dela.

Neurejenost trga in nestabilnost tem omogoča mnogim gospodarskim podjetjem, da dosežejo velike dobičke, pri tem pa ne posvečajo zadosti pozornosti stroškom proizvodnje, temveč tudi razni neproduktivni in nepotrebni izdatki se vnašajo med stroške proizvodnje teh podjetij. Tako se proizvodni stroški precej povečajo, vse to pa pokrijejo s ceno na trgu, poleg tega pa si zagotovijo še dobiček. Vse to v določeni meri odvzema storilnost dela, ki je uspešno dvigati storilnost dela, če prav gotovo dalo zelo pozitivne rezultate. To bi bil,

hen del, kar zmanjšuje zanimalje podjetja za racionalne izkorisčanje delovne sile. K temu ne navaja podjetja zadostni niti sam sistem plač. Dokažljiva nivellacija plač ne daje zadosti stimulacije proizvodnje, da bi povečali svoje kvalifikacije. Ce k temu dodamo še pojav, da plačujemo delovna mesta, zvanja in funkcije namesto dejanskega dela, da se s plačanjem dela meša socialno skrbstvo in družbene obveznosti, tedaj dobimo polno sliko razlogov za nezadostno stimulacijo za hitrejšo povečanje storilnosti dela. A ravno tu imamo pri nas največje rezerve in te rezerve lahko izkorisčimo brez velikih izdatkov za investicije. Strokovno proučevanje izkorisčanja sedanjih zmogljivosti in organizacije dela podjetja, ki bi se v proizvodnji lahko uporabila na široko.

VELIK POMEN ORGANIZACIJE DELA

Pri nas pa imamo pri sedanjih proizvodnih silah še velike rezerve za dvig storilnosti dela. Zato je nepravilno mnenje, da lahko povečanje storilnosti dela samo z investicijami in z uvažanjem nove moderne tehnike, ko pa imamo še velike možnosti za dvig storilnosti dela pri sedanji tehniki in sedanji delovni sili, to je sedanjimi zmogljivostmi. Izkušnje podjetij zahodnih držav, pa tudi izkušnje posameznih naših podjetij, kažejo, da lahko z boljšo organizacijo dela podjetja in z kooperacijo dela več podjetij pri starri tehniki dosegemo večjo storilnost dela, kot pa pri sodobni tehniki toda slablji organizaciji dela. Z racionalnim izkorisčanjem sedaj zaposlenega osebja, z njegovim skrenjanjem na podrobne mero, s tehničnim in ekonomskim izobraževanjem kadrov, od nekvalificiranih delavcev pa do voditeljev in z boljšo organizacijo njihovega dela lahko mnogo dosegemo v drugi storilnosti dela.

Da bi zagotovili razvoj domačje industrije, zlasti pa zravnati težav v plačilni bilanci in pomanjkljivosti, ki so jih ustvarile objektivne okoliščine gospodarskega razvoja naše držav. Industriji, ki se je hitro razvijala ob forsanju težke industrije, je potrebno določeno obdobje, da bi lahko prišla do izraza storilnost dela, tako v industriji kot v drugih podjetjih. Ta stoji v pogledu storilnosti dela razmeroma nizko, zato so gradnje tako zelo drage.

Vse to se slabosti in pomanjkljivosti, ki so jih ustvarile objektivne okoliščine gospodarskega razvoja naše držav. Industriji, ki se je hitro razvijala ob forsanju težke industrije, je potrebno določeno obdobje, da bi lahko prišla do izraza storilnost dela, tako v industriji kot v drugih podjetjih. Ta stoji v pogledu storilnosti dela razmeroma nizko, zato so gradnje tako zelo drage.

V teh državah se ustvarja ob vprašanju storilnosti dela tudi določeno sodelovanje med delom in kapitalom, medtem ko se spor med njima razvija ob vprašanju delitve dohodka, pogojev dela, in ob vprašanju upravljanja sredstev za proizvodnjo.

2. Kako merit storilnost dela in kateri so činitelji za njeno povečanje?

V svetu danes mnogo obravnavava vprašanje, kako merit storilnost dela in kako jo priznati. Zanimivo je, da se tudi v naši državi s takim sistemom lahko dobitimo gospodarsko bolj razvite države. Druga stvar je nedograjenost tega sistema in storilnost lahko meri s potrebnim delom (uro dela za določeno periodo).

Plačni sklad predstavlja v stroških proizvodnje gospodarskih podjetij razmeroma maj-

—

Da sedaj nismo dovolj omenjenih stimulativnih činiteljev za hitrejšo razvijanje dela. Tega vsekakor na kritično obstojete v proizvodnji sredstev za dvig storilnosti dela — organizacija procesa proizvodnje, upoštevajoč tudi delo osebja, normiravje, evidenca in kontrola potrošenega

—

Letni proizvod nekega podjetja

znaša 100 milijonov din.

Kaj to pomeni? Kako je prišlo do te Številke?

V Jugoslaviji je 1. 1953 znaša

100 milijonov din.

Ta letna vrednost

je 20 let.

Od tega je

20 let.

Od tega je

20 let.

Od tega je

20 let.

Od tega je

20 let.

Od tega je

20 let.

Od tega je

20 let.

Od tega je

20 let.

Od tega je

20 let.

Od tega je

20 let.

Od tega je

20 let.

Od tega je

20 let.

Od tega je

20 let.

Od tega je

20 let.

Od tega je

20 let.

Od tega je

20 let.

Od tega je

20 let.

Od tega je

20 let.

Od tega je

20 let.

Od tega je

20 let.

Od tega je

20 let.

Od tega je

20 let.

Od tega je

20 let.

Od tega je

20 let.

Od tega je